

MICAE
MEDI
AEVA
LES
XII.

*Fiatal történészek
dolgozatai
a középkori
Magyarországról
és Európáról*

2023

MICAE MEDIAEVALES XII.

*Fiatal történészek dolgozatai
a középkori Magyarországról és Európáról*

MICAE MEDIAEVALES

XII.

*Fiatal történészek dolgozatai a középkori
Magyarországról és Európáról*

SZERKESZTETTE

*Hunyadi Sándor, Illés Kornél,
Rudolf Veronika*

ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola
Budapest
2023

ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola
Tanulmányok – Konferenciák
18. kötet

A tanulmányokat lektorálták:

Bartos György, Draskóczy István, Maléth Ágnes, Molnár Péter, Mordovin Maxim,
Pálosfalvi Tamás, Péterfi Bence, Szende Katalin, Tóth Krisztina

Az angol nyelvű rezüméket lektorálta: Jack Wilson

Olvasószerkesztő: Kádas István

Sorozatszerkesztő

Novák Veronika, Dreska Gábor, Körmendi Tamás

A kötet megjelenésére az ELTE Hallgatói Önkormányzat
Tudományszervezési és kutatási pályázat támogatásával került sor.

A tanulmányok szerzői © Csifó Tamás, Dózsa Gábor Zoltán, Hunyadi Sándor,
Illés Kornél, Kinde Anna, Majláthné Sipos Csilla,
Németh Fruzsina Alexandra, Varga Virág, Véber Zoltán

A kötet szerkesztői © Hunyadi Sándor, Illés Kornél, Rudolf Veronika

ISSN 2062-2198

Nyomta és kötötte a Ritter Nyomda Zrt.
Felelős vezető: Horváth Pál

Tartalomjegyzék

Előszó.....	7
Rövidítésjegyzék.....	9

CSIFÓ TAMÁS

<i>Elméletek és lehetséges kutatási irányok a horogszegi Szilágyiak eredetének vizsgálatához.....</i>	15
---	----

DÓZSA GÁBOR ZOLTÁN

<i>Egy határszéli osztrák kolostor magyarországi kapcsolatai történetéhez. Egy rejtőzködő oklevélgyűjtemény tanulságai.....</i>	29
---	----

HUNYADI SÁNDOR

<i>Az egyházi elit változásai az Árpád-kor végén (1270–1301).....</i>	49
---	----

ILLÉS KORNÉL

<i>Zrednai (Vitéz) János és a hatalomgyakorlás rendszere – két politikai beszéd tanulságai.....</i>	65
---	----

KINDE ANNA

<i>A fény liturgikus használata a késő középkori székesegyházakban – esettanulmányok Közép-Európából.....</i>	77
---	----

MAJLÁTHNÉ SIPOS CSILLA

<i>A sertéstartás és a halászat jelentősége a 14–16. századi Felső-Tisza vidéken.....</i>	95
---	----

NÉMETH FRUzsINA ALEXANDRA

<i>Grd-i Tle, egy elfelejtett falu és ismeretlen lakosai.....</i>	115
---	-----

VARGA VIRÁG

<i>A Héder nembeli Héderváriak társadalmi helyzete a 13–14. század fordulóján.....</i>	133
--	-----

VÉBER ZOLTÁN

<i>Az 1443-as bosnyák királyválasztás magyar vonatkozásai.....</i>	157
--	-----

Függelék.....	171
---------------	-----

Köszönetnyilvánítás.....	179
--------------------------	-----

A szerzőkről.....	181
-------------------	-----

Table of contents

Foreword.....	7
List of Abbreviations	9
TAMÁS CSIFÓ	
<i>Theories and Possible Research Directions for the Investigation of the Szilágyis of Horogszeg</i>	15
GÁBOR ZOLTÁN DÓZSA	
<i>Notes to the History of the Relations of an Austrian Monastery on the Border with Hungary: Lessons of a Hiding Charter Collection</i>	29
SÁNDOR HUNYADI	
<i>Changes in the Church Elite at the End of the Árpád era (1270–1301)</i>	49
KORNÉL ILLÉS	
<i>John Vitéz of Zredna and the System of Power – The Lessons of Two Political Orations</i>	65
ANNA KINDE	
<i>The Use of Light in Late Medieval Cathedrals: Case Studies from Central Europe</i>	77
CSILLA MAJLÁTHNÉ SIPOS	
<i>The Importance of Pig Husbandry and Fishing in the 14th–16th Century Upper Tisza Region</i>	95
FRUZZSINA ALEXANDRA NÉMETH	
<i>Grd-i Tle, a Forgotten Village and its Unknown Inhabitants</i>	115
VIRÁG VARGA	
<i>The Social Status of the Hédervári Family of the Héder genus at the Turn of the 13th–14th Centuries</i>	133
ZOLTÁN VÉBER	
<i>The Hungarian Aspects of the Election of the Bosnian King in 1443</i>	157
Appendix.....	171
Acknowledgements.....	179
Notes on Contributors	183

Előszó

TIZENKETTŐ UGYAN VALÓBAN egy tucat, de a közismert darabmérték magyarázatával a közepszerűséget tömören megragadni akaró közmondás a *Micae mediaevales* sorozat köteteire vonatkozóan, amelynek éppen tizenkettedik kötetét tartja kezében az érdeklődő olvasó, nagy örömünkre egyáltalán nem nevezhető helytállónak. A középkorral foglalkozó doktoranduszok 2022. június 16–17-én megrendezett konferenciájának kilenc előadását lektorált tanulmány formájában közlő gyűjtemény – miként annak tizenegy sorozatbeli elődje is – a maga műfajának jeles darbjai. A korábbi számok szerzői, egykori diákjaink közül jónéhányan manapság egy-egy tudományos intézmény megbecsült munkatársai, akiknek a doktori disszertációhoz vezető út egyik állomásaként a konferencia biztosított bemutatkozási, az ott meginduló tudományos diskurzus gyakran fejlődési, a kötet pedig talán első megjelenési lehetőséget. A kezdetektől fogva lektorált tartalom biztosságot nyújtott és nyújt manapság is úgy a szerzők, mint a szervező doktori programok hallgatói közül kikerülő szerkesztők számára; ráadásul ez utóbbiak a tudományszervezés és kiadványkészítés munkájába is belekóstolhatnak, itt megszerzett tudásukat és tapasztalatukat pedig stafétaként adják tovább a következő évfolyamnak. A tavalyi konferencia hallgatói részről történő megszervezése Rudolf Veronika, Varró Orsolya, Galambosi Péter, Hunyadi Sándor és Illés Kornél munkáját dicsérik. Jelen kötet szerkesztését közülük hárman – Rudolf Veronika, Hunyadi Sándor, Illés Kornél – vállalták magukra.

A középkorral foglalkozó doktoranduszok konferenciájának, és az ott elhangzó előadások írott változatából megszülető *Fiatal történészek dolgozatai a középkori Magyarországról és Európáról* alcímet viselő kiadványsorozatnak a gazdája az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Történelemtudományi Doktori Iskola három, középkori történelemmel foglalkozó programja. A Középkori Magyar Történelmi és a Középkori és Kora Újkori Egyetemes Történelmi Program, majd a szervezésbe valamivel később bekapcsolódó Történelem Segéd tudományai Program a kezdetektől fogva nagy hangsúlyt helyezett a szakmai megmérettetés fontosságára, így a rendezvényre a saját hallgatók mellett a szervezők igyekeztek más történelemtudományi doktori iskolákban, majd pedig a középkorral foglalkozó egyéb tudományterületeken munkálkodó fiatalok bevonását is elérni. Ezt a sokszínűséget a jelen kötetben közölt írások is tükrözik: a változatos tematikájú szövegek négy egyetem, négy doktori iskola hallgatóinak tollából származnak.

A kétnapos konferencia a hallgatói referátumok mellett hagyományosan további programokat is kínál az érdeklődőknek, amelyek célja egyrészt nyilvánvalóan az ismeretszerzést, másrészt azonban – és ez a 2022-es, a két éves, online térbe kényszerülés után

ismét személyes jelenléttel megrendezett eseményt illetően talán külön is kiemelhető – a középkorral foglalkozó generációk közötti közvetlenebb, kötetlen hangulatú megismerkedést is szolgálni hivatott. A seregszemle nyitó plenáris előadását a Debreceni Egyetem professzora, Bárány Attila tartotta, akinek *Az 1215-ös Magna Carta társadalmi háttere* című előadása az aktuális Aranybulla-év tematikáját igyekezett egyetemes történeti távlatokba helyezni. Zárásként az ELTE doktori iskolájába frissen honosított Bagi Dániel egyetemi tanár mutatta be legújabb, a Stájer rimes krónikára támaszkodó kutatásait *A fikciók szerepe a középkor elbeszélő forrásaiban* címmel.

A középkori témájú, frissen megjelent könyvek bemutatása ebben az évben javarészt szintén a 800 éves jubileum és egyetlen szerző köré szerveződtek: Zsoldos Attilának, a Középkori Magyar Történeti Program külső oktatójának a témát érintő frissen megjelent három kötetét (*A 800 éves Aranybulla. Bp. 2022.*; *Az Aranybulla. A törvény és története. Nagyvárad 2022.*; *The Golden Bull of Hungary. Bp. 2022.*) Thoroczky Gábor, míg a korszakot átfogóan tárgyaló, a kérdést az uralkodó irányából megközelítő negyedik művét (*Az Aranybulla királya. Székesfehérvár 2022.*) Körmendi Tamás mutatta be. Egykori hallgatónk, Ribi András nemrég megvédett disszertációjának kötetbe szerkesztett változatát (*A fehérvári kereszties konvent története. Preceptorium, hiteleshely, ispotály a késő középkorban [1390–1543]. Székesfehérvár 2021.*) a szöveg egyik legjobb ismerője, a doktori mű egykori opponense, Solymosi László ismertetett. Végül említést kell tennünk *A magyar királyi udvar személyi összetétele a Mátyás- és a Jagelló-korban (1458–1526)* című kutatási projekt bemutatkozásáról, amelynek munkájában annak vezetője, Neumann Tibor kalauzolta a seregszemle résztvevőit.

Miként a középkorral foglalkozó doktoranduszok konferenciája kiváló áttekintést nyújt a középkori történelmet művelő, hazai egyetemek posztgraduális képzésében részt vevő hallgatók érdeklődéséről, úgy a *Micae* is hű lenyomatát adja ezen friss kutatásoknak. Bízunk benne, hogy az itt olvasható tanulmányok nemcsak az egyes műhelyekben folyó munkát tudják bemutatni a szélesebb szakmai közönségnek, hanem hozzá is tudnak járulni a további hazai medievisztikai kutatásokhoz.

Budapest, 2023. május

Dreska Gábor, Körmendi Tamás, Novák Veronika

Rövidítésjegyzék

- ÁKIF Kristó Gyula (szerk.): *Az államalapítás korának írott forrásai*. Szeged, 1999. (Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 15.)
- ÁMTF Györffy György: *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*. I–IV. Bp., 1963–1998.
- AOkt. Kristó Gyula (szerk.): *Anjou-kori oklevéltár. Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia, 1301–1387*. Bp.–Szeged, 1990–
- AOkm. Nagy Imre – Nagy Gyula (szerk.): *Anjou-kori okmánytár*. I–VII. Bp., 1878–1920.
- ÁÚO Wenzel Gusztáv (szerk.): *Árpád-kori új okmánytár*. I–XII. Pest–Bp., 1860–1874.
- Bánffy Varjú Elemér – Iványi Béla (szerk.): *Oklevéltár a Tomaj nemzetségbeli losonczi Bánffy család történetéhez*. I–II. Bp., 1908–1928.
- Bátori Norbertus C. Tóth (ed.): *Documenta ad historiam familiae Bátori de Ecsed spectantia. I. Diplomata 1393–1540. Ad edendum praeparaverunt Richardus Horváth – Tiburtius Neumann – Norbertus C. Tóth*. Nyíregyháza, 2011. (A nyíregyházi Jósza András Múzeum kiadványai 67.)
- Borsod Sugár István: *Borsodi oklevelek a Heves Megyei Levéltárban*. Miskolc, 1980. (Documentatio Borsodiensis 1.)
- BUB Erich Zöllner – Heinrich Fichtenau (Bearb.): *Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich*. I–IV. Wien, 1950–1997.
- C. Tóth: C. Tóth Norbert: *Magyarország késő középkori főpapi archontológiája. Főpapi arch. Érsekek, püspökök, illetve segédpüspökök, vikáriusaik és jövedelemkezelők az 1440-es évektől 1526-ig*. Győr, 2017. (A Győri Egyházmegyei Levéltár kiadványai. Források, feldolgozások 27.)

RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK

- C. Tóth [et al.]: C. Tóth Norbert – Horváth Richárd – Neumann Tibor – Pálosfalvi Arch. Tamás – W. Kovács András: *Magyarország világi archontológiája, 1458–1526*. 1458–1526 I–II. Bp., 2016–2017. (Magyar Történelmi Emlékek. Adattárak.)
- CDB Gustav Friedrich [et al.] (ed.): *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*. I–VII/6. Prag, 1904–2013.
- CDCr Tadeus Smičiklas (ed.): *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*. I–XVII. Zagrab, 1904–1984.
- CDES Richard Marsina (ed.): *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae*. I–II. Bratislava, 1971–1987.
- CDM Anton Boczek – Joseph Chytil – Vincenz Brandl – Bertold Bretholz (ed.): *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. Urkundensammlung zur Geschichte Mährens*. I–XV. Olmütz–Brünn, 1836–1903.
- Csáky *Oklevéltár a gróf Csáky család történetéhez. (A körösszegi és adorjáni gróf Csáky család története I. Oklevéltár.)* I/1–2. Bp., 1919.
- Csánki Csánki Dezső: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*. I–III., V. Bp., 1890–1897, 1913.
- Debrecen Herpay Gábor (összeáll.): *Debrecen szab. kir. város levéltára oklevélgyűjteményének regesztái*. Debrecen, 1916.
- DF MNL OL, U szekció, Diplomatikai Fényképgyűjtemény
- DL MNL OL, Q szekció, Diplomatikai Levéltár
- Engel: Arch Engel Pál: *Magyarország világi archontológiája, 1301–1457*. I–II. Bp., 1996.
- Engel: Gen Engel Pál: *Középkori magyar genealógia*. Bp., 2001. CD-ROM.
- EO *Erdélyi Okmánytár. Oklevelek, levelek és más írásos emlékek Erdély történetéhez*. I–II. Bevezetőtanulmánnyal és jegyzetekkel regesztákban közléteszi Jakó Zsigmond. Bp., 1997–2004. (A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának kiadványai II. Forráskiadványok 26., 40.), III. Regesztákban jegyzetekkel közléteszi Hegyi Géza és W. Kovács András közreműködésével † Jakó Zsigmond. Bp., 2008. (A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának kiadványai II. Forráskiadványok 47.), IV–V. Jakó Zsigmond

RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK

kéziratát szerkesztette és kiegészítette Hegyi Géza és W. Kovács András. Bp., 2014–2021. (A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának kiadványai II. Forráskiadványok 53., 60.)

- ETE Bunyitay Vince – Rapaics Rajmund – Karácsonyi János – Kollányi Ferenc – Lukcsics József (szerk.): *Egyháztörténelmi emlékek a magyarországi hitújítás korából*. I–V. Bp., 1902–1912.
- Fejér CD Georgius Fejér (ed.): *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*. I–XI. Buda, 1829–1844.
- FNESz Kiss Lajos: *Földrajzi nevek etimológiai szótára*. I–II. Bp., 1988.⁴
- FRB Josef Emler (ed.): *Fontes rerum Bohemicarum. Prameny dějin českých*. I–VIII. Praha, 1873–1932.
- Héderváry Radványszky Béla – Závodszy Levente (közl.): *A Héderváry-család oklevéltára*. I–II. Bp., 1909–1922.
- HKÍF Kristó Gyula (szerk.): *A honfoglalás korának írott forrásai*. (Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 7.) Szeged, 1995.
- HO Nagy Imre – Páur Iván – Ráth Károly – Véghely Dező (szerk.): *Hazai okmánytár. Codex diplomaticus patrius*. I–VIII. Győr–Bp., 1865–1891.
- HOKt. Nagy Imre – Deák Farkas – Nagy Gyula (szerk.): *Hazai oklevéltár 1234–1536*. Bp., 1879.
- ÍF Makk Ferenc – Thoroczkay Gábor (szerk.): *Írott források az 1050–1116 közötti magyar történelemről*. Szeged, 2006. (Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 22.)
- ÍF II. Thoroczkay Gábor (szerk.): *Írott források az 1116–1205 közötti magyar történelemről*. Szeged, 2018. (Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 28.)
- Kállay *A nagykállói Kállay-család levéltára. (Az oklevelek és egyéb iratok kivonatai.)* I–II. Bp., 1943. (A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság Kiadványai 1–2.)
- KmJkv. *A kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei (1289–1556)*. Kivonatokban közléteszi és a bevezető tanulmányt írta Jakó Zsigmond. I–II. Bp., 1990.

RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK

- KMTL Kristó Gyula (főszerk.): *Korai magyar történeti lexikon (9–14. század)*. Bp., 1994.
- KvOkl. Jakab Elek: *Oklevéltár Kolozsvár történetéhez*. I–II. Buda–Bp., 1870–1888.
- LexMA Robert Auty [et al.] (Hrsg.): *Lexikon des Mittelalters*. I–IX. München–Zürich, 1980–1999.
- MES Knauz Ferdinandus – Dedek Crescens Ludovicus (ed.): *Monumenta ecclesiae Strigoniensis*. I–III. Esztergom, 1874–1924.
- MKLSZ *Lexicon Latinitatis mediae aevi Hungariae. A magyarországi középkori latin-ság szótára*. [Praeses consilii editionem adiuvantis János Harmatta. Ad redigendum edendumque consilio adiuerunt Loránd Benkő [et al.]. Ad edendum praeparavit Iván Boronkai.] Vol. I. Fasc. I.–Vol. VI. Bp., 1987–2017.
- MGH *Monumenta Germaniae Historica*
- MGH Dt. *Monumenta Germaniae Historica. Deutsche Chroniken und andere Geschichtsbücher des Mittelalters*. I–VI. Hannover [etc.], 1895–1909.
- MGH SS *Monumenta Germaniae Historica Scriptores (in Folio)*. I–XXXIX. Hannover, 1826–2009.
- MGH SS rer. Germ. *Monumenta Germaniae Historica Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum separatim editi*. I–LXXXI. Hannover, 1871–2016.
- MGH SS rer. Germ. N. S. *Monumenta Germaniae Historica Scriptores rerum Germanicarum Nova Series*. I–XXV. Berlin [etc.], 1922–2010.
- MNL OL Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
- Perényi Tringli István (szerk.): *A Perényi család levéltára 1222–1526*. Bp., 2008. (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok 44.)
- RA Szentpétery Imre – Borsa Iván (szerk.): *Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke*. I–II. Bp., 1923–1987.
- RD Zsoldos Attila – Szentpétery Imre (szerk.): *Az Árpád-házi hercegek, hercegnők és királynék okleveleinek kritikai jegyzéke*. Bp., 2008. (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok 45.)

RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK

- RP Szöcs Tibor (szerk.): *Az Árpád-kori nádorok és helyetteseik okleveleinek kritikai jegyzéke. Regesta palatinorum et vices gerentium tempore regum stirpis Arpadianae critico-diplomatica.* Bp., 2012. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 51.)
- Sopron Nagy Imre (szerk.): *Sopron vármegye története. Oklevéltár.* I–II. Sopron, 1889–1891.
- SRH Szentpétery Emericus (ed.): *Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum.* I–II. Az Utószót és a Bibliográfiát összeállította, valamint a Függelékben közölt írásokat az I. kiadás anyagához illesztette Szovák Kornél és Veszprémy László. Bp., 1999.
- StUB Joseph von Zahn – Gerhard Pferschy (Hrsg.): *Urkundenbuch des Herzogtums Steiermark.* I–IV. Graz, 1875–1975.
- Szabolcs Piti Ferenc – C. Tóth Norbert: *Szabolcs megye hatóságának oklevelei.* I–II. Szeged–Nyíregyháza–Bp., 2003–2004. (A nyíregyházi Jósa András Múzeum kiadványai 53., 55.)
- UBB Hans Wagner – Irmtraut Lindeck-Pozza (ed.): *Urkundenbuch des Burgenlandes und der angrenzenden Gebiete der Komitate Wieselburg, Ödenburg und Eisenburg.* I–V. Graz, 1955–1999. (Publikationen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung 7.)
- UGDS Gustav Gündisch et al. (ed.): *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen.* I–VII. Hermannstadt–Köln–Bukarest, 1892–1991.
- Teleki Teleki József: *A Hunyadiak kora Magyarországon.* I–V., VI. Pest, 1852–1857, 1863. *Oklevéltár.* X–XII. Pest, 1852–1857.
- Theiner Augustino Theiner (ed.): *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia.* I–II. Róma, 1859–1860.
- Zala Nagy Imre – Nagy Gyula – Véghely Dezső (szerk.): *Zala vármegye története. Oklevéltár.* I–II. Bp., 1886–1890.
- Zichy Nagy Imre – Nagy Iván – Véghely Dezső – Barabás Samu – Kammerer Ernő – Döry Ferenc – Lukcsics Pál (szerk.): *A zichi és vásonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára. Codex diplomaticus domus senioris comitum Zichy de Zich et Vasonkeo.* I–XII. Pest–Bp., 1871–1931.

RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK

- ZsO Mályusz Elemér – Borsa Iván – C. Tóth Norbert – Lakatos Bálint – Neumann Tibor (szerk.): *Zsigmondkori oklevéltár*. I–XV. Bp., 1951–2022.
- Zsoldos: Arch Zsoldos Attila: *Magyarország világi archontológiája, 1000–1301*. Bp., 2011. (História Könyvtár, Kronológiák, adattárak 11.)

Az 1443-as bosnyák királyválasztás magyar vonatkozásai*

Bevezetés

AZ 1443 NOVEMBERÉBEN megkoronázott Tamás István (Stjepan/Stefan Tomaš) bosnyák király 1444. május 27-én oklevelet állított ki Hunyadi János erdélyi vajda részére, amelyben hálából hűségsküt tesz neki azon okból kifolyólag, hogy az ő közbenjárására ismerte el és erősítette meg őt Ulászló magyar király a bosnyák trónon. Az oklevélben Tamás István ígéretet tesz arra, hogy Hunyadi mellett Ulászlót is hűen szolgálja, és segíti őket a törökök és egyéb ellenségek elleni harcaikban, valamint Hunyadi részére menedéket ajánlott, és évi 3000 aranyforint adó megfizetésére tett ígéretet.¹ Az oklevél ugyan régóta ismert a magyar történészek előtt, de többnyire csak a Hunyadi–Cillei-ellenségeskedéssel összefüggésben tárgyalták, és nem foglalkoztak a forrás által felvetett egyéb kérdésekkel, úgymint: miért volt szükség Hunyadi közbenjárására a bosnyák király érdekében, valamint miért kellett ilyen sok idő Ulászlónak a korábban² magyar hűbéresként elismert II. Tvrtko által utódjának jelölt Tamás elismerésére.³ Bár a kérdések minden kétséget kizáró megválaszolása a források alacsony száma miatt lehetetlen, a fellelhető információmorzsák és az események alakulása mégis megengedi új hipotézisek felállítását, amelyre jelen tanulmányomban kísérletet teszek.

Miként emlékeznek meg a magyar történészek Tamás István koronázásáról? Teleki Józsefet közvetlenül nem foglalkoztatta a kérdés, csupán összefoglalta a bosnyák király Hunyadinak tett hűségnyilatkozatát, és lábjegyzetben idézte korábbi szerzők véleményét,

* Köszönettel tartozom Pálosfalvi Tamásnak, aki külső lektorként értékes megjegyzéseivel járult hozzá a tanulmány megszületéséhez.

¹ DL 13 775., Fejér György: *Genus, incunabula et virtus Joannis Corvini de Hunyad*. Buda, 1844. 68–71.

² Długosz szerint a frissen Magyarországra érkező Ulászló előtt megjelentek a bosnyák követek. Maurice Michael (ed. and transl.): *The Annals of Jan Długosz. Annales seu cronicae incliti regni Poloniae: an English Abridgement*. Chichester, 1997. 48o.

³ Tamás István fiát, Stefan Tomaševićet 1461 novemberében koronázták meg, ám Mátyás király csak 1462 tavaszának végén ismerte el őt bosnyák királynak. A szinte azonos hosszúságú idő abból adódott, hogy Stefan Tomaševićet a II. Pius pápától kapott koronával koronázták meg, Mátyás pedig ezt a vazallus állam feletti jogai csorbitásának tekintette, és ezért késlekedett az elismeréssel. Tamás Pálosfalvi: *From Nicopolis to Mohács. A History of Ottoman–Hungarian Warfare, 1389–1526*. Leiden–Boston, 2018. 203–204.

miszerint Hunyadi a Cillei család elleni bosszú miatt járt közben Ulászlónál az új bosnyák király érdekében.⁴ Hóman Bálint a várnai csata kontextusában említette a szerződést, miszerint Hunyadi csekély számú és hiányos felszerelésű sereggel reménytelennek látta a hadjáratot, és ha annak sikertelensége okán távozni kényszerülne az országból, a bosnyák király befogadja és megvédelmezi.⁵ Elekes Lajos munkájában már megjelentek a Cilleiek a bosnyák trón kapcsán mint akik családi kapcsolatok címén igényt formáltak Bosznia uralmára.⁶ Teke Zsuzsa már részletesebben fejtette ki a Cilleiek boszniai jogigényét, és a bosnyák–magyar szövetséget a törökök mellett Cillei-ellenesnek állította be.⁷ Utoljára Pálosfalvi Tamás a *Cilleiek és Tallóciak: küzdelem Szlavóniáért (1440–1448)* című tanulmányában írt érintőlegesen a témáról, véleménye szerint Ulászló a Cilleiek ellenében és Hunyadi ösztönzésére 1444 februárjában segítette a trónra Tamás Istvánt.⁸

Munkám gerincét raguzai források képezik, mivel a Magyar Királysághoz tartozó köztársaság szomszédos Boszniával, és lakóinak fő tevékenyége – a Balkán felé irányuló kereskedelem – révén kiemelt fontosságúnak tartották Bosznia politikai változásainak követését. Ezen folyamatokról a raguzai szenátus irataiban⁹ és diplomáciai levelezésében¹⁰ olyan információkat találhatunk, amit kevés levéltárban lehet fellelni. Ezek nagyon sok esetben egy-egy félmondatra korlátozódnak, mégis nagy hasznunkra válnak az események megismerésében. Az eseményekről szóló lehető legteljesebb kép kialakítása miatt velencei¹¹ és magyar okleveleket is felhasználtam dolgozatomban.

Előzmények

Zsigmond király 1437-ben bekövetkezett halála egyúttal a Balkánon folytatott oszmánellenes politikájának összeomlását is jelentette. A törökök, kihasználva a Magyar Királyság gyengeségét, egyre nagyobb nyomást gyakoroltak mind Boszniára, mind pedig Szerbiára. 1439-ben az oszmánok immár nem rablás és fosztogatás céljából támadták meg Szerbiát, hanem annak megszállását tűzték ki célul, ezért a szerb despota székhelye ellen vonultak.¹² Szendrő a magyar felmentő seregek késedelve miatt végül elesett, aminek következtében a szerb állam megszűnt létezni, a törökök pedig közvetlen szomszédságba kerültek Boszniával és egyúttal Magyarországgal is. A helyzetet tovább súlyosbította, hogy Habsburg

⁴ Teleki I. 386.

⁵ Hóman Bálint – Szekfű Gyula: *Magyar történet*. II. Bp., 1936. 425.

⁶ Elekes Lajos: *Hunyadi*. Bp., 1952. 230., Elekes Lajos: A délkeleteurópai népek összefogása a török hódítók ellen Hunyadi háborúiban. *Századok*, 86 (1952) 106.

⁷ Teke Zsuzsa: *Hunyadi János és kora*. Bp., 1980. 125.

⁸ Pálosfalvi Tamás: Cilleiek és Tallóciak: küzdelem Szlavóniáért (1440–1448). *Századok*, 134 (2000) 69.

⁹ Državni arhiv u Dubrovniku (a továbbiakban: DAD). Acta Consilii Rogatorum.

¹⁰ DAD, Lettere di Levante.

¹¹ Sime Ljubić (ed.): *Listine o odnošajih između Južnoga Slavenstva i Mletačke Republike*. I–X. Zagreb, 1868–1891. IX.

¹² Pálosfalvi, T.: *From Nicopolis*, 84.

Albert magyar király Szendrő ostroma után röviddel elhalálozott, ami polgárháborút robbantott ki a Magyar Királyságban.¹³

II. Tvrtko utolsó évei a törökök elleni kétségbeesett szövetségkereséssel teltek. 1440-ben követséget küldött a frissen magyar királlyá választott Ulászló lengyel–magyar királyhoz, hogy kinyilvánítsa hűségét és segítséget kérjen a törökök ellen.¹⁴ Ennek ellenére a bosnyák király nem kapta meg a remélt támogatást a magyaroktól, hiszen ebben az időben Magyarországon belviszályok dúltak, és folyamatos oszmán támadás alatt állt az ország. Az elkeseredett Tvrtko 1442-ben a Velencei Köztársaság irányába kezdett orientálódni, mivel a régióban Magyarországon kívül ez volt az egyetlen olyan szomszédos hatalom, amelytől katonai, illetve diplomáciai segítséget remélhetett a törökökkel szemben. A bosnyák király amellet, hogy engedélyt kért fegyver és egyéb hadifelszerelés Velencéből történő vásárlására, kérelmezte azt is, hogy nagy fenyegetettség esetén ő és háznépe átköltözhessen velencei területre. Ebből a két kérésből kétségkívül kitűnik, hogy egy nagy török támadásra számított. A király tanácsstalanságát és kilátástalanságát az is jól érzékelteti, hogy a két kérésen felül felajánlotta, hogy Velence nyilvánosan vagy titokban, ahogy „neki jobban tetszik”, vegye át Bosznia irányítását.¹⁵

A velenceiek ugyan jóváhagyták a hadifelszerelések beszerzését Bosznia védelmének érdekében, valamint engedélyt adtak, hogy a bosnyák király szabadon utazzon Velencébe, a királyság átvételére vonatkozó kérést szinte figyelmen kívül hagyták. Tvrtko azonban nem adta fel: újabb kéréssel fordult Szent Márk köztársaságához, és egy cserét ajánlott fel. Egy boszniai városért cserébe az egyik dalmáciai várost kérte, valamint azt, hogy érje el az oszmánoknál, hogy többé ne támadják meg Boszniát. Az ajánlat mérlegelésekor a törökök már megindultak Magyarország ellen 1442-ben, és egy velencei–török tárgyalás gyanút ébreszthetett volna a keresztény országokban, ami okán a velenceiek visszautasították a bosnyák király ajánlatát.¹⁶

Végül Tvrtko 1443-ban IV. Jenő pápához fordult segítségért, akit követte útján értesített, hogy megtagadja a bogumil nézeteit és elfogadja a római hitet. Eredményt azonban már nem tudott elérni cselekedetével, ugyanis 1443 novemberében elhunyt.¹⁷

Halála a lehető legrosszabb időpontban következett be, ugyanis változás történt a Magyar Királyságban. Jagelló Ulászló megszilárdította hatalmát az országban, és új hadvezér lépett színre Hunyadi János személyében, aki számos jelentős csatában megfutamította a törököket. A győzelmek nagy lelkesedést váltottak ki Európa-szerte, és egy jelentékeny

¹³ Pálosfalvi Tamás: A Rozgonyiak és a polgárháború (1440–1444). *Századok*, 137 (2003) 897–927.

¹⁴ Michael, M.: *The Annals of Jan Dlugosz*, 48o., Angyal Dávid: Bosznia követei és a budai országgyűlés 1440 júniusában. *Századok*, 45 (1911) 50., Emir O. Filipović: Exurge igitur, miles Christi, et in barbaros viriliter pugna... The Anti-Ottoman Activities of Bosnian King Stjepan Tomaš (1443–1461). In: Janusz Smolucha – John Jefferson – Andrzej Wadas (ed.): *Holy War in Late Medieval and Early Modern East-Central Europe*. Kraków, 2017. 207.

¹⁵ Marko Šunjić: *Bosna i Venecija (odnosi u XIV i XV st.)*. Sarajevo, 1996. 193.

¹⁶ Uo. 194.

¹⁷ Filipović, E.: Exurge, 208.

keresztény sereg kezdett el gyülekezni Magyarország déli határainál.¹⁸ Az 1443. évi hadjáratában nem vett részt szervezeten a bosnyák nemesség, nagy valószínűséggel azért, mert megvárták, miként alakulnak a belső viszonyok a királyuk halála után.¹⁹ Ugyanakkor tudomásunk van egy jelentékeny számú, Petar Kovačević vajda vezetése alatt álló 600–700 fős bosnyák kontingens részvételéről a hadjáratban, csakhogy utóbbit nem a bosnyák király állította fel, hanem Petar Kovačević, ami a közte és a szerb despota között fennálló jó viszony következménye lehetett.²⁰

Boszniában az új király megválasztása meglepően gyorsan megtörtént, bár akkoriban úgy tűnt, hogy három jelölt is van a trónra: az egyik Cillei gróf, illetve Ostoja korábbi király két törvénytelen fia, az elsőszülött Radivoj és a fiatalabb fivér, Tamás. Végül Tamást koronázták királlyá 1443 őszén, ami a két testvér közötti kétéves trónharcot vezetett.

Trónigények

Való igaz, hogy talán a legerősebb jogigénye a Cillei családnak volt. Cillei Hermann Zsigmond király közvetítésével örökösödési szerződést kötött II. Tvrtko királlyal 1427-ben, amely alapján, ha a király örökös nélkül hal meg, akkor a bosnyák trón Hermannra vagy örökösére száll.²¹ Mindemellett rokonsági kapcsolat is fűzte a Cilleieket a Kotromanić-dinasztiához. Frigyesnek nagyanyja, Ulriknak pedig dédanyja volt Kotromanić Katalin, I. Tvrtko bosnyák király nővére. A másik két jelölt Radivoj és Tamás volt, ők Ostoja István természetes fiúutódjaiként igényelték maguknak a trónt. Az idősebb Radivoj korábban már több alkalommal is fellépett ellenkirályként: elsőként 1431-ben Bosznia királyaként követelt Raguzától adót,²² majd 1433-tól oszmán vazallusként, Sandalj Hranic²³ boszniai nagyvajda és utóbbi halála után Vukčić István (Stjepan/Stefan Vukčić Kosača)²⁴ nagyvajda támogatásával és katonai segítségével ellenkirályként lépett fel Tvrtko ellenében.²⁵ A vele szemben elhelyezkedő, fiatalabb Tamás életéről és politikai tevékenységéről semmit nem tudunk a trónra lépését megelőző időszakból. Valószínűsíthető, hogy már hosszabb idő óta II. Tvrtko udvarában tartózkodott, és miután a király belátta, hogy nem lehet saját

¹⁸ A hosszú hadjárat eseményeire ld. Pálosfalvi, T.: *From Nicopolis*, 105–120.

¹⁹ Filipović, E.: *Exurge*, 209.

²⁰ Uo.

²¹ Mályusz Elemér: *Zsigmond király uralma Magyarországon 1387–1437*. Bp., 1984. 111.

²² Thallóczy Lajos: *Bosnyák és szerb élet- s nemzedékrajzi tanulmányok*. Bp., 1909. 7., Emir O. Filipović: *Bosansko kraljevstvo i Osmansko carstvo (1386–1463)*. Sarajevo, 2019. 310.

²³ Az egyik legerősebb és legnagyobb területtel rendelkező bosnyák tartományúr, Hum (Halomföldre) ura. Pálosfalvi Tamás: *A szentszavai hercegek Magyarországon*. In: Zsoldos Attila (szerk.): *Hercegek és hercegségek a középkori Magyarországon*. Székesfehérvár, 2016. (Közlemények Székesfehérvár Történetéből) 113.

²⁴ Sandalj Hranic unokaöccse és örököse. A trónharc ideje alatt mindvégig Radivoj ellenkirályt támogatta. 1448-ban elszakadt Boszniától, és felvette a Szent-Száva hercege címet. Uo. 113–116.

²⁵ Thallóczy L.: *Bosnyák*, 8., Filipović, E.: *Bosansko kraljevstvo*, 313.

utóda, Tamást tette meg örökösének. Ezt erősíti meg Tamás István külföldi uralkodóknak küldött leveleiben is, amelyekben azt állítja, hogy maga a király tette meg őt örökösének, és ehhez a döntéshez a nemesség is csatlakozott.²⁶ Felmerülhet a kérdés, hogy Tamás valóban igazat állít-e ezekben a levelekben, ugyanis egyéb, tőle független forrásból nem tudjuk megerősíteni. Nem sok kétségünk lehet azonban állításának hitelességéről, mivel az országon belül a trónkövetelő bátyján és az őt támogató Vukčić Istvánon kívül nem ismerünk mást, aki fellázadt volna ellene.

A bosnyák király diplomáciai kapcsolatfelvétele a szomszédos országokkal

II. Tvrtko haláláról az első hír november 22-én jut el Raguzába,²⁷ majd nem sokkal ezután, december 5-én megérkezett az új király, Tamás István követe is.²⁸ A két esemény közötti rövid idő arra enged következtetni, hogy az új király megválasztása és koronázása viszonylag rövid időn belül végbe tudott menni. A raguzai szenátus tudomásul vette a király követei által hozott híreket, de a hivatalos választ késleltette, így ekkor még nem küldött követséget Boszniába.²⁹ Pár napra rá ugyancsak megjelentek az ellenkirály, Radivoj és szövetségeseinek, Vukčić Istvánnak a követei is,³⁰ akik azt kérték a köztársaságtól, hogy ne ismerje el az újonnan választott királyt, és ne is adjon neki semmilyen járadékot.³¹ A Raguzai Köztársaságra nagy nyomás helyeződött, emiatt nyíltan nem köteleződött el egyik fél irányába sem, inkább megvárta a magyar király állásfoglalását a kialakult helyzetrel kapcsolatban. Ezen oknál fogva 1444. január elején engedélyt adtak arra, hogy Ivaniš Pavlović bosnyák vajda Tamás István érdekében levelet küldjön a városon keresztül Ulászló magyar királynak,³² ezzel párhuzamosan Vukčićnál is érdeklődtek, hogy ő vagy más bosnyák urak küldenek-e követet a magyar udvarba és Brankovics György szerb despotához.³³ Rövid időn belül Raguzai véleménye némileg megváltozott, de ekkor még nem a magyar király döntése miatt, amiről ekkor még semmit sem tudhatott, hanem a király és a legfőbb szövetségeseinek számító Pavlović vajda háborús sikereinek hatására. A király csapatai január elején behatoltak a Neretva folyó völgyébe, ahol elfoglalták Drijeva kereskedővárost, ami Vukčić egyik legnagyobb bevételi forrásának számított.³⁴ A város kereskedelmét nagymértékben a kezében tartó raguzai kereskedő kolónia jelenléte sürgetően hatott a döntésükben, de az

²⁶ Pejo Čošković: *Bosanska kraljevina u prijelomnim godinama 1443–1446*. Banja Luka, 1988. 29.

²⁷ DAD, Consilium Rogatorum. Vol. 8., 259., Nicolae Iorga (ed.): *Notes et extraits pour servir à l'histoire des croisades au XVe siècle*. I–IV. Paris, 1899–1916. (a továbbiakba: *Notes et extraits*.) II. 399.

²⁸ DAD, Consilium Rogatorum. Vol. 8., 259v., *Notes et extraits*, II. 399.

²⁹ *Notes et extraits*, II. 400., Čošković, P.: *Bosanska kraljevina u prijelomnim godinama*, 37.

³⁰ *Notes et extraits*, II. 400.

³¹ Sima Čirković: *Herceg Stefan Vukčić-Kosača i njegovo doba*. Belgrade, 1964. 72.

³² *Notes et extraits*, II. 406., Boris Nilević: Vojvoda Ivaniš Pavlović. *Prilozi*, 14 (1978) 14–15. 357.

³³ DAD, Lettere di Levante. Vol. 13., 139., *Notes et extraits*, II. 399., Čirković, S.: *Herceg Stefan*, 72.

³⁴ Čošković, P.: *Bosanska kraljevina u prijelomnim godinama*, 45.

ügyes raguzai diplomácia a királynak szánt nagy értékű ajándékaival továbbra is sikeresen elodázta a nyílt pártváltást.³⁵ Ezt követően a felek valamiféle fegyverszünetet kötöttek, ami a szenátusban 1444 márciusában felvetette a hivatalos küldöttség kiküldésének lehetőségét, de a Magyarországról érkező hírek után, aminek tartalmát nem ismerjük, ismét elhalasztották azt.³⁶ Raguzai és a bosnyák király helyzete ezt követően csak a magyar elismerés után normalizálódott, és végül szeptemberben lett teljes körű a két ország kapcsolata.³⁷

A bosnyák király a raguzai követküldéssel párhuzamosan a környező hatalmak irányába is diplomáciai tapogatózásba kezdett, így amit nem kapott meg Raguzától, azt megkapta Velencétől. A megválasztását követően a Velencei Köztársaság volt az egyetlen erős szövetségese, akire ekkor támaszkodhatott. A bosnyák királyok kapcsolata Velencével hagyományosan jó volt, de egyik korábbi bosnyák uralkodó sem sietett ilyen gyorsan felvenni Szent Márk köztársaságával a diplomáciai kapcsolatot.³⁸ Már 1443 decemberének végéről rendelkezünk olyan információkkal, amelyek tanúbizonyságot tesznek arról, hogy a velenceiek örömmel vették a megkeresést, és támogatásukról biztosították a királyt.³⁹ A gyors döntésükben a politikai és a gazdasági előnyökön túl a legnagyobb szerepet az játszhatta, hogy Velence már 1442 óta háborúban állt Zetában Vukčić István vajdával,⁴⁰ és ennek az új szövetségnek köszönhetően nagyobb területek elhódítására nyílt lehetősége. Ezt Velence gyorsan ki is használta, és 1444 januárjában elfoglalta a korábban Tallóci Matkó kezében lévő, de 1440-ben Vukčić által ostrommal bevett két dalmáciai kikötőt, Almissát és Poljicát.⁴¹

A bosnyák királynak is nagy szüksége volt Velence segítségére. 1444 februárjában levelet írt a városnak, amelyben beszámolt a belháború okozta nehézségekről, ami miatt nem tudja az ezüstjét a velencei piacra szállítani. Ebből kifolyólag egy rövid lejáratú kölcsönért folyamodott a köztársasághoz 15 000 dukát értékben, amit viszont a velenceiek vonakodtak megadni.⁴² Tamás István a kölcsönön kívül további kéréssel fordult a szenátushoz, és segítséget kért a törökök, a magyarok és Vukčić ellenében. A válasz ezúttal sem volt kedvező, ugyanis a törökökkel és a magyarokkal szemben megtagadták a segítségnyújtást, egyedül Vukčić ellen voltak hajlandóak támogatást biztosítani, így engedélyt adtak fegyverek vámfizetés nélküli vásárlására, valamint zsoldosok toborzására.⁴³ Habár a kérései nagy részét Velence visszautasította, a Vukčićcsal vívott háborúban nagy segítséget jelentett számára a városállam és Vukčić között fennálló hadiállapot, valamint a fegyvervásárlásra és zsoldostoborzásra kiadott engedély.

³⁵ Čirković, S.: *Herceg Stefan*, 73.

³⁶ Čirković, S.: *Herceg Stefan*, 77. A küldöttség tagjait ki is választották, de azok május 28-án még a városban tartózkodtak. *Notes et extraits*, II. 407.

³⁷ Čošković, P.: *Bosanska kraljevina u prijelomnim godinama*, 45.

³⁸ Šunjić, M.: *Bosna i Venecija*, 228.

³⁹ Ljubić, S.: *Listine*, 178.

⁴⁰ Vukčić és Velence zetai háborújáról ld. John V. A. Jr. Fine: *The Late Medieval Balkans. A Critical Survey from the Late Twelfth Century to the Ottoman Conquest*. Ann Arbor, 1994. 531–534.

⁴¹ Šunjić, M.: *Bosna i Venecija*, 229.

⁴² Uo. 228.

⁴³ Čirković, S.: *Herceg Stefan*, 77.

A dolgozatom egyik neuralgikus pontja Tamás István és III. Frigyes kapcsolatfelvétele, amelyről a német király egy datálatlan leveléből értesülhetünk.⁴⁴ Habár Iorga és Wolkan 1445-re helyezik a levél keletkezésének idejét a forráskiadványaikban, ezt a délszláv történészek Sima Ćirkovićot követve kétségbe vonják, és az 1444. év elejére helyezik.⁴⁵ Az óvatosan megfogalmazott levélből értesülhetünk arról, hogy a bosnyák király korábban követeket küldött Frigyeshez, akik által bejelentette a trónra lépését, valamint panasszal élt Frigyes alattvalója, az egyik Cillei gróf ellen. Milyen információ található a levélben, ami miatt 1444-re helyezik a forrás keletkezését? Mivel a bosnyák király beszámol a trónra lépéséről, és ennek részleteibe is beavatja a német királyt, a történészek a követség küldését beleillesztették azon diplomáciai akciók sorozatába, amelyek Raguzá, Velence és a Magyar Királyság felé irányultak, és amelyeknek a bosnyák király legitimitásának elismertetése volt a céljuk. Ebből kifolyólag azt a következtetést vonták le, hogy a Cilleiek már 1444 elején fegyverrel akartak érvényt szerezni az 1427. évi örökösödési szerződésben foglaltaknak.⁴⁶ A forrásban azonban nincs szó harci cselekményről, sem beavatkozásról, csupán a bosnyák király ellenségeinek Cillei részéről történő támogatásáról ír, ilyen szavakkal: „Mivel a te hírnökeid említést tettek a jeles Cillei grófról, szeretett hívünkről, jelentve, hogy ő a te vetélytársaidnak kedvez...”⁴⁷ A vetélytársaknak, vagyis Radivojnak és Vukčićnak való „kedvezés” megvalósulhatott többféle módon, akár anyagilag vagy katonailag is, de semmiképp sem következtethetünk belőle arra, hogy emögött Cillei trónra lépési szándéka állhatott. Pedig az 1427-es örökösödési szerződés alapján a Cilleieknek volt a legerősebb jogigénye, amiről „nem volt szokás” olyan könnyen lemondani, főleg nem egy Cilleiekhez hasonló, nagy ambíciókkal rendelkező család esetében.

Tamás István és Magyarország

A tanulmány fő kérdése, hogy hogyan alakult Tamás István és Ulászló kapcsolata. A magyar korona hűbéreseként az új bosnyák király igyekezett minél hamarabb elismertetni trónra lépésének törvényességét a magyar királlyal. Valószínűleg a Raguzába küldött követtel egy időben Ulászlóhoz is indultak követek, aki ebben az időben nem az országban tartózkodott, hanem éppen a hosszú hadjárat végpontját jelentő Zlatica-szorosnál harcolt az oszmánok ellen, majd megkezdte visszavonulását a magyar sereg élén.⁴⁸ A hadjárat

⁴⁴ Rudolf Wolkan (Hrsg.): *Der Briefwechsel des Eneas Silvius Piccolomini*. I–III. Wien, 1909–1918. (a továbbiakban: Wolkan) I. 167.

⁴⁵ Ćirković, S.: *Hercceg Stefan*, 72., Ćošković, P.: *Bosanska kraljevina u prijelomnim godinama*, 37., Lovrenović Dubravko: *Na klizistu povijesti. Sveta kruna ugarska i Sveta kruna bosanska 1387–1463*. Zagreb–Sarajevo, 2006. 235.

⁴⁶ Ćošković, P.: *Bosanska kraljevina u prijelomnim godinama*, 38.

⁴⁷ „[...] quia vero idem nuntii tui de illustri principe comite Cilie, fideli nostro dilecto, mentionem fecerunt, eundem favere tuis emulis nuntiantes [...]” – Wolkan I. 165.

⁴⁸ Pálosfalvi, T.: *From Nicopolis*, 116–118.

eseményeiről kétségkívül tudomása volt a bosnyák királynak, így egyből Ulászló után küldte a követtséget. Erről tanúbizonyságot adnak a raguzaiak, akik 1444. január 14-én tudták, hogy egy bosnyák követ a magyarok táborában van.⁴⁹ Nem ismert, hogy a követ a táborban tartózkodásának ideje alatt tudott-e tárgyalást folytatni a királlyal, és ezekről sikerült-e híreket hazaküldenie. Gyanítható ugyanakkor, hogy az elismeréssel kapcsolatban valamilyen kedvezőtlen értesülés visszajuthatott a bosnyák udvarba, és emiatt január 7-én a király legfőbb szövetségese, Pavlović szükségesnek tartotta, hogy levelet írjon Ulászlónak és Brankovics György szerb despotának.⁵⁰

Tamás István más módon is megpróbált hatni Ulászlóra a célja elérése érdekében, és nagyon hamar Tallóci Matkó szlavón és horvát–dalmát bánnal is felvette a kapcsolatot,⁵¹ akinek 35 ezer dukátot kölcsönzött Almissa (Omiš) városának elfoglalásához.⁵² Almissa 1440-ig a horvát–dalmát bán keze alá tartozó királyi vár volt, amit 1440-ben Vukčić István foglalt el a Tallóciaktól.⁵³ A Matkóval kötött szövetség több szempontból is előnyösnek tűnt a bosnyák királynak: egyrészt az Almissa elleni ostrommal egy újabb szereplő lépett be a Radivoj és Vukčić elleni háborúba, másrészt Matkó maga mellé állítása nagy segítséget jelenthetett volna a magyar királynál, ugyanis Matkó ekkor az egyik legnagyobb hatalommal bíró báró volt, aki Ulászló feltétlen bizalmát élvezte.⁵⁴ Feltételezhető, hogy Tamás mindkét szempontot figyelembe vette, amikor egy ennyire nagy összeget kölcsönzött Matkónak, csaknem kiürítve ezzel a kincstárát. Tallócinak végül esélye sem volt visszafoglalni Almissát, mert Velence már 1444. január 17-én nagyobb ellenállás nélkül bevette a várost, a bosnyák király szerencsétlenségére pedig Tallóci nem volt hajlandó emiatt visszafizetni a felvett kölcsönt,⁵⁵ és – mint tudjuk – Ulászlót se sikerült meggyőznie.

Ivaniš Pavlović Ulászló mellett Brankovics György szerb despotával is kapcsolatot létesített, akinek a helyzete minden kétséget kizáróan Tamás István pártjára állította őt. Szerbia 1439-es török általi megtámadásával egy időben Vukčić István is támadást indított a despota zetai birtokai ellen, és azok jelentős részét sikeresen elfoglalta.⁵⁶ Így a despotának feltétlenül érdekében állt Tamás István trónra kerülése, aki alighanem közbenjárhatott érte a magyar királynál. Kettejük szövetsége végül legkésőbb 1444 őszéig tarthatott, amikor Brankovics békét kötött Vukčić Istvánnal, aki cserébe visszaadta az

⁴⁹ *Notes et extraits*, II. 401.

⁵⁰ Ld. 29. jegyzet.

⁵¹ A kapcsolatfelvétel módjáról nincs tudomásunk, viszont tény, hogy Tallóci nem tartott a királlyal a hadjáratra, hanem vikáriusként Magyarországon maradt. Pálosfalvi T.: Cilleiek és Tallóciak, 69.

⁵² Šunjić, M.: *Bosna i Venecija*, 228.

⁵³ Čirković, S.: *Herceg Stefan*, 42.

⁵⁴ Matkó Ulászló uralkodása alatti pályájára ld. Pálosfalvi T.: Cilleiek és Tallóciak, 49–72.

⁵⁵ Šunjić, M.: *Bosna i Venecija*, 223.

⁵⁶ Čirković, S.: *Herceg Stefan*, 46., Enes Dedic: Relations between the Bosnian Kingdom and the Serbian Despotate in a Regional Context. In: Dženan Dautović – Emir O. Filipović – Neven Isailović (eds.): *Medieval Bosnia and South-East European Relations. Political, Religious, and Cultural Life at the Adriatic Crossroads*. Leeds, 2019. (Beyond Medieval Europe) 59.

általa elfoglalt zetai birtokokat.⁵⁷ A despota és a bosnyák király között kirobbanó konfliktus gyökere Srebrenica városa volt, amit 1444 májusában Tamás István foglalt el az oszmánoktól, azonban a despota igényt tartott a gazdag bányavárosra, mivel az a török uralom előtt Szerbia része volt.⁵⁸

A jelentős támogatók ellenére a tavasz folyamán továbbra sem javult Tamás István helyzete Magyarországon. Ahogy korábban láthattuk, a raguzaiak a Magyarországról érkező hírek miatt egyre csak halogatták a hivatalos küldöttség elindítását.⁵⁹ Mégis mi lehetett az oka annak, hogy csak a tavasz legvégén ismerte el Ulászló a bosnyák királyt? Felvetődhet a kérdés, hogy nemcsak a hosszúra nyúlt hadjárat miatt csúszott az elismerése, hanem mert hazaérkezése után a bárók egyetértésével akart dönteni a kérdésről. Tudjuk, hogy 1444. február 22-én Ulászló az országnagyok jelenlétében és pecsétjeivel erősítette meg Raguza városának kiváltságait.⁶⁰ Így, ha ez lett volna a király terve, akkor a Raguzának kiállított oklevéllel egy időben meghozhatták volna a döntést. Minden kétséget kizáróan 1444. március 10-én ez a kiváltságlevél érkezett meg Raguzába, a dokumentumot hozó küldöttség pedig egyúttal a Boszniával kapcsolatos negatív híreket is szállította, amelyek következtében elhalasztották a követség kiküldését.

Az elismerés késlekedésének lehetséges oka egy másik jelölt személye is lehetett. Tamás Istvánon kívül az egyik Cillei gróf vagy Radivoj bírt trónigénnyel. Bár a Cilleiekkel kapcsolatban megvizsgáltuk már az egyetlen forrást, ami a témához köthető, érdemes mégis körbejárni azt a kérdést, hogy a magyar udvarban számolhattak-e a Cilleiekkel bosnyák királyként. Cillei Herman halálát követően Zsigmond király a Cilleiek szlavóniai hatalmát ellensúlyozandó Tallóci Matkót nevezte ki szlavón bánná, amely tisztséget előtte Cillei Hermann viselte egészen 1435-ös haláláig. Ezt követően Cillei Frigyes és Ulrik, illetve a Tallóci fivérek között rivalizálás indult a Szlavónia feletti hatalom birtoklásáért, és ebből adódóan a polgárháború idején ellentétes oldalra kerültek. A Cillei grófok Erzsébet és fia, László pártjának, a Tallóciak pedig Ulászló táborának vezető személyiségei voltak. A polgárháború éveiben, ahogy az erőviszonyok végérvényesen Ulászló oldalára kezdtek tolódni, úgy a Cilleiek is igyekeztek megbékélésre törekedni. 1441 áprilisában a Cilleiek kiegyeztek a királlyal, majd az azt követő évben a Tallóciakkal ápoltság viszonyuk is kedvezőbb alakult.⁶¹ Ez azonban nem tartott hosszú ideig, és 1443-ban ismét teljes fordulat következett be. A Cillei grófok augusztus 16-án kölcsönös segítségnyújtási szerződést kötöttek Habsburg Frigyes Ulászló király ellen. Erről Ulászló is tudomást szerzett, és egy esetleges Cillei–Habsburg-támadás elhárítása miatt maradhatott Tallóci Matkó távol a török elleni hadjárattól.⁶² Ilyen körülmények között nem látom lehetőségét annak, hogy

⁵⁷ Čirković, S.: *Herceg Stefan*, 80.

⁵⁸ Filipović, E.: *Exurge*, 213.

⁵⁹ Ld. 30. jegyzet.

⁶⁰ Gelcich József – Thallóczy Lajos (szerk.): *Raguza és Magyarország összeköttetései oklevéltára*. Bp., 1887. 454.

⁶¹ Pálosfalvi T.: *Cilleiek és Tallóciak*, 64.

⁶² Uo. 67.

Ulászló a Cilleieket támogathatta volna a bosnyák trón megszerzésében, valamint azt sem, hogy Tallóci megengedte volna egy Cillei sereg átkelését Szlavónián, amennyiben valóban fegyverrel akarták volna megszerezni Boszniát. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a magyar udvarban egyáltalán ne lehetett volna támogatottsága a Cilleiek trónigényének. Korábban a szerb despotát a Tamás Istvánt támogatók körébe soroltam, de az a tény, hogy Cillei Ulrik 1434-ben feleségül vette a despota Katalin nevű leányát, felveti annak lehetőségét, hogy Brankovics a Cilleiek trónigényét támogatta. Ez azonban valószínűtlen, mert – ahogy fentebb írtam – a despotának több haszna származhatott Tamás István uralkodásából, akinek a segítségével visszazerezhette Vukčićtól a zetai birtokait, valamint Ulászló támogatását se tette volna kockára azzal, hogy a Cilleiek trónigényét támogatja.

A másik lehetséges rivális az ellenjelöltként fellépő oszmán vazallus, Radivoj volt. A téma kapcsán a magyar szakirodalomban fel sem merül a neve mint a magyar király által támogatott jelölté, a délszláv történészek pedig elvetik ennek lehetőségét, azzal az egyetlen érveléssel, hogy a törökök vazallusa volt.⁶³ Radivoj 1433-ban valóban oszmán vazallussá vált, és török segítséggel próbálta meg elfoglalni a bosnyák trónt II. Tvrtko királytól.⁶⁴ Maga az, hogy egy balkáni vezető a törökök vazallusává vált, még nem jelentette azt, hogy ennek okán a keresztény királyok vagy a magyar uralkodók megszakítottak vele mindenféle kapcsolatot. A balkáni államokban a legtöbb esetben azért vált egy-egy vezető az oszmánok vazallusává, mert vagy a segítségükkel akart elérni valamilyen célt, vagy fegyverrel kényszerítették rá, de amint lehetősége és alkalma adódott, megpróbálta megszakítani a szolgálatát és megszüntetni az ezzel járó kötelezettségeit. A magyar uralkodók esetében sem jelentett ez problémát: II. Tvrtko török vazallusként harcolt a Zsigmond által trónra segített Ostoja király ellen, és került 1421-ben a bosnyák trónra, de ez nem akadályozta Zsigmondot abban, hogy amint alkalma nyílt rá, szövetséget kössön vele, és a saját hűbéresévé tegye.⁶⁵ Ugyancsak nem volt ez másképp a szerb despoták és a román vajdák esetében sem. Ezek alapján nem valószínű, hogy ennyivel le tudnánk zárni Radivoj jelöltségének lehetőségét. Ugyancsak érdemes felhívni arra a figyelmet, hogy a polgárháború elején, egészen 1444 nyaráig, egyetlen szó sem esik a török csapatok beavatkozásáról Radivoj és Vukčić oldalán.

Radivoj jelöltsége mellett szólnak még az ő és Vukčić magyar és lengyel kapcsolatai. Radivoj apját, Ostoját Zsigmond segítette hatalomba,⁶⁶ így bizonyosan maradhattak összeköttetései

⁶³ Ezt már Thallóczy Lajos is felismerte, de mégsem vizsgálta részletesebben. Thallóczy L.: *Bosnyák*, 10., 2. jegyzet.

⁶⁴ Bertrandon de la Broquière burgundiai utazó a Portán tett látogatása során találkozott egy Radivoj által vezetett bosnyák küldöttséggel. Szamota István: *Régi utazások Magyarországon és a Balkán-félszigeten (1054–1717)*. Bp., 1891. 63., Boris Stojkovski: Bertrandon de la Broquière on Byzantium and Serbia. Richness and Decline in the Age of the Ottoman Conquest of the Balkans. In: Erika Juhász (Hrsg.): *Byzanz und das Abendland V. Studia Byzantino-Occidentalia*. Bp., 2018. (Antiquitas – Byzantium – Renascentia XXXII.) 124.

⁶⁵ Mályusz E.: *Zsigmond király uralma*, 113.

⁶⁶ Uo. 110.

a magyar udvarral. Vukčić István lengyel kapcsolatai talán még szorosabbnak és frissebbnek tűnhetnek. Albert király halála után Vukčić megtámadta és „nagy költségekkel és fáradsággal és sok vér kiömlésével” elfoglalta a korábban már említett Almissa városát Tallóci Matkótól. Pálosfalvi Tamás hipotézise alapján ezt a lengyelek érdekében és Cillei Borbála kérésére cselekedte, akik így akartak nyomást gyakorolni a magyar bárókra, és meggyorsítani Ulászló megválasztását.⁶⁷ Ezzel a támadással Vukčić nagy szívességet tehetett Ulászlónak. A kettejük közötti diplomáciai kapcsolat pedig ezután sem szűnt meg,⁶⁸ és – mint korábban láthattuk – a trónharc kitörése után is felvette Ulászlóval a kapcsolatot Radivoj érdekében. Mindezek mellett Radivoj birtokos volt Pozsega megyében, és így a Szent Korona alattvalójának számított, ami nem mondható el testvéréről, Tamás Istvánról.

Noha a magyar király jelöltjével kapcsolatban ezek után sem lehet minden kétséget kizáró, a legszilárdabb alapokon nyugvó állítást tenni, de Radivoj jelöltsége egy olyan hipotézis, amely segítségével megválaszolható Raguzá ellenállása, Tamás István magyarok elleni velencei segélykérése, valamint a magyar király halogatása.

Végezetül meg kell vizsgálnunk Hunyadi János szerepét, bár az ő esetében nem tudunk forrásokra támaszkodni. Habár 1443–1444 fordulóján a török elleni harc vezéréként már nemzetközi hírnévre tett szert, a Magyar Királyság kormányzatában csak egy volt a bárók között. Ezért a bosnyák és a magyar fél közötti tárgyalások során betöltött szerepéről nem írtak a külföldi kútfők. A tanulmány elején bemutatott hűségeskü mindenestre bizonyítékul szolgál arra, hogy Hunyadi segítsége kellett ahhoz, hogy Ulászló Tamás Istvánt ismerje el. Nincs tudomásunk arról, hogy bármelyik jelölttel korábban kapcsolatban állt volna, és a viszonylag frissen a magyar elit tagjává váló Hunyadi János családi kapcsolatai révén sem állhatott összeköttetésben velük. A hosszú hadjárat hőseként hatalmas hírnévre szert tevő és a hatalomvágyáról ismert Hunyadi azzal az ajánlattal, hogy egy koronás fő hűségesküt tesz neki, és évi járandóságot fizet számára, könnyen a maga oldalára állíthatta Tamás István. A boszniai helyzetet figyelembe véve nagy kockázatvállalásra sem kellett számítnia, ugyanis az erőviszonyok 1444 tavaszán Tamás István javára billentek, és a hosszú hadjárat sikere miatt a törökök teljes kiűzésében bízva, oszmán beavatkozásra sem számíthatott. Végül, de nem utolsósorban Tamás István törökellenessége is nagy benyomást tehetett Hunyadira, ami nem merült ki üres ígéretekben, hanem azt Srebrenica 1444. májusi elfoglalásával bizonyította is.⁶⁹ Elképzelhető, hogy ez utóbbi volt az az esemény, ami miatt Hunyadi rá tudta venni Ulászlót, hogy végül Tamás Istvánt ismerje el bosnyák uralkodónak.⁷⁰

⁶⁷ Pálosfalvi Tamás: Két (király) választás Magyarországon. Habsburg Albert és Jagelló I. Ulászló magyar királysága. *Századok*, 156 (2022) 498.

⁶⁸ Čirković, S.: *Herceg Stefan*, 73.

⁶⁹ Filipović, E.: *Exurge*, 213.

⁷⁰ Hunyadi János 1444. április 24-én Pesten tartózkodott (DL 80 801.), Ulászló pedig ugyanezen a napon Budán volt (DL 44 361). Minden bizonnyal az április közepén megtartott országgyűlés miatt tért vissza Hunyadi Erdélyből, a találkozás pedig alkalmat adott arra, hogy rábírja a királyt a bosnyák kérdés eldöntésére.

Összegzés

A dolgozatomban felállított hipotézis szerint a magyar királynak azért volt több mint fél évre szüksége Tamás István bosnyák király elismeréséhez, mert elsőként nem őt, hanem a korábban már több alkalommal ellenkirályként fellépő testvérét, Radivoj Ostoját támogatta, döntésének megváltoztatásához pedig Hunyadi János közbenjárására volt szükség. A korábbi magyar és délszláv szakirodalom Radivoj jelöltségét figyelembe sem vette azon indokra hivatkozva, hogy oszmán vazallus volt, és helyette Cillei Frigyeset tartotta a magyar korona támogatottjának, aki az 1427-ben megkötött örökösödési szerződés miatt támaszthatott igényt a trónra.

A hipotézisem alátámasztásához megvizsgáltam Tamás Istvánnak a szomszédos Raguzával és Velencével folytatott diplomáciai kapcsolatát az uralkodásának első fél évében, amelyekből arra következtethetünk, hogy a magyar király eleinte nem támogatta őt. Ezt követően megvizsgáltam a másik két jelölt Ulászlóhoz fűződő viszonyát, ami alapján valószínűbbnek tartom, hogy Ulászló a Cilleiekkel szemben Radivojt támogathatta. Tamás István azonban nem törődött bele a helyzetébe, és kapcsolatot létesített több olyan báróval is, akik hatással lehettek a király döntésére. Célját végül Hunyadi János segítségével sikerült elérnie, akinek ezáltal a lekötelezettjévé vált, amelyet egy oklevél formájában rögzítettek is.

THE HUNGARIAN ASPECTS OF THE ELECTION OF THE BOSNIAN KING IN 1443

King Tvrtko II of Bosnia died without a legitimate heir in 1443, leading to a civil war in the country. Three candidates claimed the throne: one was Count Cillei, and the two illegitimate sons of the former Bosnian king Ostoja. Instead of the elder brother, Radivoj, the younger one, Tomaš was crowned king in the autumn of 1443, which led to a two-year civil war between the two brothers. Stjepan Tomaš, in order to confirm the legitimacy of his reign, sought confirmation from the Hungarian king Wladislas I (1424–1444). However, King Wladislas did not recognise Tomaš until six months after the start of his reign, and only did so on the instigation of John Hunyadi. The present article examines why Wladislas awaited so much with the decision, and why did it require Hunyadi's intervention.

Keywords: Stjepan Tomaš, Wladislas of Hungary, John Hunyadi, Stjepan Vukčić Kosača, civil war, vassal, Hungarian–Bosnian diplomatic relations

A szerzőkről

CSIFÓ TAMÁS – doktorandusz, SZTE Történelemtudományi Doktori Iskola,
Medievisztikai Doktori Program

Témavezető: Dr. Kordé Zoltán, egyetemi docens (SZTE)

Elérhetőség: csifotamas@gmail.com

DÓZSA GÁBOR ZOLTÁN – doktorandusz, ELTE BTK Történelemtudományi Doktori
Iskola, Középkori Magyar Történelem Doktori Program; levéltárvezető, Magyar
Agrár- és Élettudományi Egyetem

Témavezető: Dr. Sarbak Gábor, osztályvezető (OSZK)

Elérhetőség: dozs.gabor.zoltan@uni-mate.hu

HUNYADI SÁNDOR – doktorandusz, ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola,
Középkori Magyar Történelem Doktori Program

Témavezető: Dr. Thoroczkay Gábor, egyetemi docens (ELTE)

Elérhetőség: hunyadi.sanyi93@gmail.com

ILLÉS KORNÉL – doktorandusz, ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola, Kö-
zépkori és Kora Újkori Egyetemes Történelem Doktori Program

Témavezető: Dr. Nagy Balázs, egyetemi docens (ELTE – KEE), Dr. Kiss Farkas Gábor,
egyetemi docens (ELTE)

Elérhetőség: illes.kornel.an@gmail.com

KINDE ANNA – doktorandusz, KEE Történettudományi Doktori Iskola, Középkortu-
domány Program; muzeológus, Magyar Nemzeti Múzeum, Országos Muzeológiai
Módszertani és Információs Központ

Témavezető: Dr. Szakács Béla Zsolt, egyetemi docens (PPKE-KEE)

Elérhetőség: Kinde_Anna@phd.ceu.edu

MAJLÁTHNÉ SIPOS CSILLA – doktorandusz, DE Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola,
Történelem Doktori Program

Témavezető: Dr. F. Romhányi Beatrix, egyetemi tanár (KRE), Dr. Gulyás László
Szabolcs, főiskolai docens (NYE)

Elérhetőség: csilla.sipos86@gmail.com

A SZERZŐKRŐL

NÉMETH FRUZZSINA ALEXANDRA – doktorandusz, ELTE BTK Történelemtudományi
Doktori Iskola, Régészet Doktori Program
Témavezető: Dr. Kalla Gábor, egyetemi docens (ELTE)
Elérhetőség: nemeth.fruzzsina.alexandra95@gmail.com

VARGA VIRÁG – doktorandusz, ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola, Tör-
ténelem Segédtudományai Doktori Program
Témavezető: Dr. Körmendi Tamás, egyetemi docens (ELTE)
Elérhetőség: vargavirag1102@gmail.com

VÉBER ZOLTÁN – doktorandusz, DE Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola, Történelem
Doktori Program
Témavezető: Dr. Bárány Attila, egyetemi tanár (DE)
Elérhetőség: veberzol@gmail.com

Notes on Contributors

CSIFÓ, TAMÁS – PhD student, University of Szeged, Doctoral School of History, Doctoral Program in Medieval Studies

Supervisor: Dr. Zoltán Kordé, associate professor (University of Szeged)

E-mail address: csifotamas@gmail.com

DÓZSA, GÁBOR ZOLTÁN – PhD student, Eötvös Loránd University, Doctoral School of History, Medieval Hungarian History Program; archive director, Hungarian University of Agriculture and Life Sciences

Supervisor: Dr. Gábor Sarbak, head of department (National Szécsényi Library)

E-mail address: dozsagabor.zoltan@uni-mate.hu

HUNYADI, SÁNDOR – PhD student, Eötvös Loránd University, Doctoral School of History, Medieval Hungarian History Program

Supervisor: Dr. Gábor Thoroczkay, associate professor (Eötvös Loránd University)

E-mail address: hunyadi.sanyi93@gmail.com

ILLÉS, KORNÉL – PhD student, Eötvös Loránd University, Doctoral School of History, Medieval and Early Modern History Doctoral Program

Supervisor: Dr. Balázs Nagy, associate professor (Eötvös Loránd University – Central European University), Dr. Farkas Gábor Kiss, associate professor (Eötvös Loránd University)

E-mail address: illes.kornel.an@gmail.com

KINDE, ANNA – PhD student, Central European University, Doctoral School of History, Late Antique, Medieval and Early Modern Studies; museologist, Hungarian National Museum, National Centre for Museological Methodology and Information

Supervisor: Dr. Béla Zsolt Szakács, associate professor (Pázmány Péter Catholic University – Central European University)

E-mail address: Kinde_Anna@phd.ceu.edu

NOTES ON CONTRIBUTORS

MAJLÁTHNÉ SIPOS, CSILLA – PhD student, University of Debrecen, Doctoral School of History and Ethnology, Doctoral Program of History

Supervisor: Dr. Beatrix F. Romhányi, university professor (Károli Gáspár University of the Reformed Church in Hungary), Dr. László Szabolcs Gulyás, college associate professor (University of Nyíregyháza)

E-mail address: csilla.sipos86@gmail.com

NÉMETH, FRUZZSINA ALEXANDRA – PhD-student, Eötvös Loránd University, Doctoral School of History, Archeology Doctoral Program

Supervisor: Dr. Gábor Kalla, associate professor (Eötvös Loránd University)

E-mail address: nemeth.fruzsina.alexandra95@gmail.com

VARGA, VIRÁG – PhD student, Eötvös Loránd University, Doctoral School of History, Auxiliary Sciences of History Doctoral Program

Supervisor: Dr. Tamás Körmendi, associate professor (Eötvös Loránd University)

E-mail address: vargavirag1102@gmail.com

VÉBER, ZOLTÁN – PhD student, University of Debrecen, Doctoral School of History and Ethnology, Doctoral Program of History

Supervisor: Dr. Attila Bárány, university professor (University of Debrecen)

E-mail address: veberzol@gmail.com